

นตติ ปญญาสมา อาภา
แสงสว่าง เสนอด้วยปัญญา ไม่มี

เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการเรื่อง
“โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์”
The Islamic World and Muslims in Southeast Asia

- คำพิพากษาคดีปราสาทพระวิหาร :
มโนทัศน์ต่อพื้นที่ชายขอบ
และข้อเสียเปรียบของไทย
- ความเป็นลาวและเขมรในวัฒนธรรมไทย

พวงทอง ภาวัชรพันธุ์

28 - 29 พฤศจิกายน 2551
โรงแรม ทวิน โลดจ์ นครศรีธรรมราช

คำพิพากษาคติปราสาทพระวิหาร : มโนทัศน์ต่อพื้นที่ชายขอบและข้อเสียเปรียบของไทย

พวงทอง ภวัครพันธุ์*

ในขณะที่การขอจดทะเบียนให้ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา ได้กลายเป็นประเด็นชาตินิยมที่เกือบทำให้ไทยกับกัมพูชาเข้าสู่ภาวะสงคราม ผู้คนมากมาย ทั้งนักวิชาการ ทหาร นักการเมือง กลุ่มพลังนอกสภา สื่อมวลชน และประชาชนจำนวนมากต่างออกมาวิพากษ์วิจารณ์โจมตีรัฐบาลไทยที่สนับสนุนการขึ้นทะเบียนของรัฐบาลกัมพูชา อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเชื่อว่าคงมีคนจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่สนใจอ่านคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหรือที่เรียกกันง่าย ๆ ว่าศาลโลก เพราะบ่อยครั้งที่ผู้เขียนได้ยินข้อถกเถียงของคนเหล่านั้นว่า ศาลโลกยกเฉพาะซากปรักหักพังของตัวปราสาทให้กับกัมพูชาเท่านั้น ไม่รวมพื้นดินอันเป็นที่ตั้งของตัวปราสาท คำกล่าวเช่นนี้ชี้ว่าพวกเขาเหล่านั้นไม่ได้สนใจต่อข้อเท็จจริงพื้นฐานของเรื่องที่พวกเขาอ้างว่ากำลังต่อสู้เพื่อชาติอยู่เลย ทั้งๆ ที่ข้อความในคำพิพากษาระบุชัดเจนว่า ศาลโลก “โดยคะแนนเสียงเก้าต่อสาม ลงความเห็นว่าการปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในอาณาเขตภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา”¹ และยังมีมติต่อไปว่า “ไทยมีพันธะที่จะต้องถอนกองกำลังและผู้ดูแลออกจาก “ปราสาทพระวิหารหรือในบริเวณใกล้เคียงบนอาณาเขตของกัมพูชา” ถึงไม่ใช่นักศึกษานิติศาสตร์ก็ย่อมเข้าใจข้อความนี้ได้อย่างง่ายดาย แต่อาจเป็นด้วยอคติที่เชื่อว่าตนกำลังทำเพื่อชาติกระมังที่ทำให้คนเหล่านั้นเห็นว่าการต่อสู้ด้วย “ความรู้สึกรักชาติ” นั้นเพียงพอแล้วจนมีดบอดต่อข้อเท็จจริงทั้งปวง ในที่นี้ผู้เขียนต้องการพาผู้อ่านไปสำรวจข้อมูลต่างๆ ที่ศาล

---

* ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยุติธรรมระหว่างประเทศใช้ประกอบคำตัดสินยกปราสาทพระวิหารให้แก่กัมพูชา เพื่อ

1. แสดงให้เห็นว่า ชนชั้นนำไทยในยุครัชกาลที่ 5 มองดินแดนชายขอบอย่างไร

2. ตระหนักถึงแง่มุมทางกฎหมายที่อาจทำให้ไทยเสียเปรียบ หากความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชาบานปลายจนมีการนำคดีปราสาทพระวิหารเข้าสู่สหประชาชาติอีกครั้ง

มโนทัศน์ว่าด้วยดินแดนของรัฐจารีต

ก่อนอื่น ผู้เขียนขอกล่าวถึงงานคลาสสิกที่คนไทยผู้รักชาติอย่างยิ่งยวดทั้งหลายควรได้อ่าน นั่นคืองานของ ธงชัย วินิจจะกูล² ซึ่งให้เห็นถึงความแตกต่างของมโนทัศน์ของคนท้องถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนที่แนวคิดเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดน หรือ “รัฐชาติ” แบบตะวันตกจะก้าวเข้ามาแทนที่ ในอดีต พื้นที่ชายแดนบางส่วนอาจถูกปล่อยให้อ้างว้าง ไม่มีใครสนใจจับจอง หากพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ที่กั้นอิทธิพลอำนาจของรัฐที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เช่น พื้นที่ชายแดนที่กั้นระหว่างสยามกับพม่า เส้นเขตแดนบริเวณนี้จึงอาจเป็นเส้นหนาที่ที่ระบุอำนาจอธิปไตยไม่ได้ แต่ชายแดนบางด้านเรากลับเห็นการอ้างสิทธิ์หรืออำนาจขององค์อธิปัตย์ที่ทับซ้อนกันอยู่ เช่น ทั้งราชสำนักเว้และกรุงเทพฯ ต่างอ้างว่าตนคือองค์อธิปัตย์เหนือลาวและกัมพูชา ฉะนั้น หากจะวาดแผนที่เพื่อแสดงเขตอำนาจขององค์อธิปัตย์ของสยามและเวียดนามในยุคนี้ ก็จะปรากฏว่ามันทับซ้อนกันอยู่ ประการสำคัญ เส้นแห่งอำนาจนี้ยังมีความยืดหยุ่นอย่างยิ่ง ขึ้นอยู่กับสถานะอำนาจของกษัตริย์ในแต่ละยุคสมัย เช่น เมื่อไรที่สยามอ่อนแอก็จะไม่สามารถบังคับให้เจ้าประเทศราชยอมสวามิภักดิ์ต่อตนได้อีกต่อไป ดังเช่นเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตก แล้วเจ้าประเทศราชเลิกส่งบรรณาการให้กับสยาม ไม่ยอมเกณฑ์ไพร่พลมาช่วยรบ เป็นต้น เส้นแห่งอำนาจนี้ก็

จะหดแคบลง นี่นับเป็นมโนทัศน์เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนที่แตกต่างจากมโนทัศน์ว่าด้วยรัฐชาติอย่างสิ้นเชิง การเข้ามาแทนที่ของมโนทัศน์ที่มองว่าดินแดนทุกตารางนิ้วเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องปกป้องหวงแหน สามารถละชีพเพื่อปกป้องผืนดินทุกตารางนิ้วของชาติ เป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่งก่อตัวขึ้นในภูมิภาคนี้เมื่อครั้งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือสมัยรัชกาลที่ 4 ของไทยนี้เอง ความเข้าใจของคนปัจจุบันที่มองว่าเราสูญเสียดินแดนมากมายให้แก่ตะวันตก จึงเป็นการเอามโนทัศน์สมัยใหม่ไปอธิบายปรากฏการณ์ในอดีตที่ยังไม่ได้มีความเป็นรัฐชาติแต่ประการใด

ธงชัยชี้ให้เห็นว่า นับแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ชนชั้นนำไทยเริ่มเข้าใจความสำคัญของมโนทัศน์เรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและผู้คนแบบตะวันตกมากขึ้น ปฏิบัติการแข่งขันกับมหาอำนาจตะวันตกเพื่อแย่งชิง-อ้างสิทธิ์เหนือดินแดนประเทศราชทั้งหลายจึงเข้มข้นขึ้นเมื่อเข้าสู่รัชกาลที่ 5 วิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ที่ฝรั่งเศสนำเรือปืนกลเข้ามาปิดอ่าวไทยจนไทยพ่ายแพ้ในการยุทธ์ และต้องยอมยกจันทบุรีและตราดให้กับฝรั่งเศส ก็คือผลของปฏิบัติการแย่งชิงการมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนเมืองคำเกิดและคำม่วน ทางภาคเหนือของลาวในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จริงอยู่ว่าเมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชนชั้นนำสยามได้สมารถหามโนทัศน์ว่าด้วยอธิปไตยเหนือดินแดนแบบตะวันตกเข้ามาในปฏิบัติการเหนือดินแดนของตนแล้ว แต่ผู้เขียนเห็นว่ก็ยังกล่าวไม่ได้ว่า สำหรับคนในยุคนั้น ดินแดนทุกส่วนมีคุณค่าหรือความสำคัญเท่ากันหมด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ เมื่อรัชกาลที่ 5 ดัดสินพระทัยแลกพระตะบองและเสียมราฐให้แก่ฝรั่งเศส เพื่อได้จันทบุรีและตราดคืนมาในปี พ.ศ. 2450 (ค.ศ. 1907) สำหรับชนชั้นนำไทยในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม ในแง่ประวัติศาสตร์และผู้คน จันทบุรีและตราดย่อมถือเป็นส่วนหนึ่งของสยามมากกว่าพระตะบองและเสียมราฐ

ปราสาทพระวิหารเป็นกรณีตัวอย่างสำคัญอีกกรณีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า แม้จะเห็นความสำคัญของการปักปันเส้นอำนาจอธิปไตยนี้แล้วก็ตาม แต่พื้นที่บริเวณปราสาทพระวิหารเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ก็คือพื้นที่ชายขอบที่ชนชั้นนำและเจ้าหน้าที่สยามยังมิได้ให้ความสำคัญเท่าไรเลย

พินิจคำตัดสินของศาลโลก

ปราสาทพระวิหารได้กลายมาเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชาทันทีหลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) เมื่อรัฐบาลกัมพูชาของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ พบว่าในขณะนั้นมีกองกำลังทหารของไทยตั้งประจำอยู่ที่ปราสาทพระวิหาร รัฐบาลกัมพูชาได้ทำหนังสือถึงรัฐบาลไทยถึง 4 ครั้งเพื่อให้ชี้แจงและขอให้ไทยถอนกำลังทหารออกไปจากบริเวณปราสาทพระวิหาร แต่รัฐบาลไทยกลับเพิกเฉย ไม่สนใจที่จะอธิบายหรือถอนกำลังทหารออกไป ในที่สุดรัฐบาลสีหนุจึงตัดสินใจนำเรื่องปราสาทพระวิหารเข้าสู่การพิจารณาของศาลโลกเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959) โดยกัมพูชาได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลโลก³

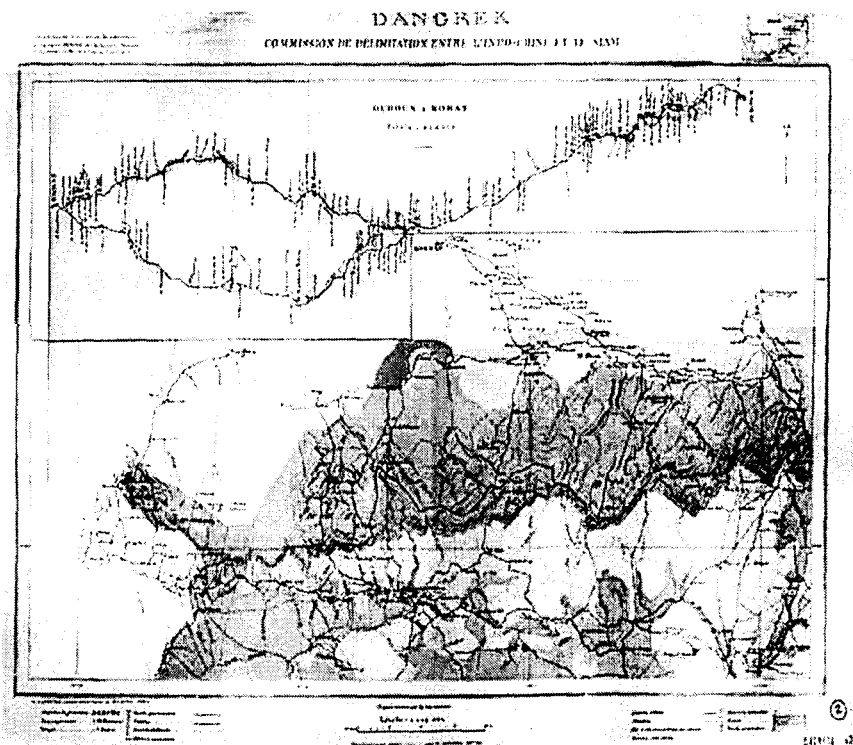
1. พิพากษาและชี้ขาดว่า แผนที่ตอนเขาตองรัก (ภาคผนวก 1 ต่อท้ายคำฟ้องของกัมพูชา) นั้น ได้ถูกจัดทำและพิมพ์ขึ้นเผยแพร่ในนามของคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมที่ตั้งขึ้นโดยสนธิสัญญาลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1904⁴ (พ.ศ. 2447) และว่าแผนที่นี้แสดงรายละเอียดตรงตามมติของคณะกรรมการดังกล่าว โดยเหตุผลจากความจริงข้อนี้ และด้วยความตกลงและการปฏิบัติต่อมาของภาคีในสัญญา แผนที่นี้จึงมีลักษณะเป็นสนธิสัญญาอย่างหนึ่ง [เน้นโดยผู้เขียน]

2. พิพากษาและชี้ขาดว่า เส้นเขตแดนระหว่างกัมพูชากับไทยในเขตพิพาทกันในบริเวณปราสาทพระวิหารเป็นเส้นเขตแดนที่ลากไว้บนแผนที่ของคณะกรรมการปักปันเขตแดนระหว่างอินโดจีนกับสยาม (ภาคผนวก 1 ต่อท้ายคำฟ้องของกัมพูชา)

3. พิพากษาและชี้ขาดว่า ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในดินแดนอันอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของกัมพูชา

4. พิพากษาและชี้ขาดว่า ไทยมีพันธกรณีที่จะต้องถอนทหารที่ได้ส่งไปประจำ ณ ตัวปราสาทพระวิหารตั้งแต่ พ.ศ. 2497

5. พิพากษาและชี้ขาดว่า รัฐบาลไทยต้องส่งคืนโบราณวัตถุต่างๆ ที่ฝ่ายไทยได้โยกย้ายออกไปจากปราสาทพระวิหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 ให้แก่รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา

แผนที่ภาคผนวก 1

หลักฐานสำคัญที่ฝ่ายกัมพูชาใช้ในการฟ้องร้องต่อศาลโลกครั้งนั้นคือแผนที่
ที่จัดทำโดยคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมของฝ่ายฝรั่งเศส ซึ่งทำเสร็จในช่วง
เดือนมกราคม พ.ศ. 2450 (ค.ศ. 1907) โดยกัมพูชาได้แนบไว้ในภาคผนวกในคำร้อง
ของตน ในที่นี้จึงเรียกว่า "แผนที่ภาคผนวก 1" (Annex 1 Map) และการกระทำ
ต่างๆ ของฝ่ายไทยในช่วงระยะเวลานับแต่ปี พ.ศ. 2450 จนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่
2 ที่เป็นเครื่องยืนยันว่าฝ่ายไทยได้รับรองแผนที่นี้โดยพฤตินัย (จะกล่าวถึงประเด็น
นี้โดยละเอียดต่อไป)

ประเด็นสำคัญที่ฝ่ายกฎหมายของไทยโต้แย้งก็คือ⁶

1. แผนที่ภาคผนวก 1 มิใช่ผลงานของคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสม
ไทย-ฝรั่งเศส ตามที่ได้กำหนดไว้ในสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904)
แต่เป็นการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสแต่เพียงฝ่ายเดียว อีกทั้งคณะกรรมการ
ปักปันเขตแดนผสมไทย-ฝรั่งเศสก็ได้ถูกยกเลิกไปก่อนที่จะมีการพิมพ์แผนที่ฉบับนี้
ออกมา จึงย่อมไม่มีลักษณะผูกพันใดๆ ต่อไทย

2. เส้นเขตแดนที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 มิได้เป็นไปตามที่กำหนดไว้
ในสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ที่ระบุว่าพื้นที่บริเวณปราสาทพระวิหารหรือเทือกเขา
ดงรักนั้น ให้ยึดสันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดน และเมื่อลากเส้นตามสันปันน้ำ บริเวณ
ปราสาทจะปรากฏอยู่ในอาณาเขตของไทย

3. ประเทศไทยไม่เคยยอมรับรองแผนที่ฉบับนี้หรือเส้นเขตแดนที่ปรากฏบน
แผนที่นั้น อย่างน้อยในส่วนที่เกี่ยวกับพระวิหารในลักษณะที่จะก่อความผูกพันแก่
ประเทศไทยได้

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ข้อโต้แย้งของฝ่ายไทยในปัจจุบันที่เห็นว่าไทยควรเรียก
ร้องเอาปราสาทพระวิหารคืนมานั้น ไม่แตกต่างจากข้อโต้แย้งของทนายฝ่ายไทยเมื่อ
ปี พ.ศ. 2502 เท่าใดนัก ฉะนั้น จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะหันกลับไปพิจารณาว่าศาล

โลกมีข้อโต้แย้งต่อคำโต้แย้งของฝ่ายไทยอย่างไรบ้าง

ฝ่ายไทยมีภาระผูกพันต่อแผนที่ภาคผนวก 1 หรือไม่?

นี่เป็นประเด็นแรกที่ศาลโลกต้องวินิจฉัย คำตอบคือ “มี” กล่าวคือ ขณะที่ฝ่ายไทยอ้างว่าไทยเพียงแสดงท่าทีนิ่งเฉย ซึ่งการละเลยไม่ประท้วงยอมไม่เพียงพอที่จะบอกว่าไทยได้ยินยอมรับเส้นที่กำหนดผิดไปจากเส้นสันปันน้ำ แต่ศาลโลกโต้แย้งว่าได้เคยมีการตีพิมพ์ เผยแพร่ และจัดส่งแผนที่ทั้ง 11 ฉบับ⁶ รวมทั้งแผนที่ภาคผนวก 1 หลายครั้งหลายครา ซึ่งศาลเห็นว่าเรื่องนี้ “มิใช่เป็นแต่เพียงการแลกเปลี่ยนสิ่งของ” ระหว่างรัฐบาลทั้งสองฝ่าย แต่ “เพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลทางกฎหมายได้”⁷

การกระทำของรัฐบาลสยามที่เป็นมากกว่าการแลกเปลี่ยนสิ่งของนี้ได้แก่เมื่อสถานทูตไทย ณ กรุงปารีส ได้รับแผนที่ทั้ง 11 ฉบับ เอกอัครราชทูตได้มีหนังสือไปยังกระทรวงการต่างประเทศในกรุงเทพฯ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ในเรื่องที่คณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมตามคำร้องขอของกรรมการฝ่ายสยามให้กรรมการฝ่ายฝรั่งเศสช่วยจัดทำแผนที่เขตแดนต่างๆ ขึ้นนั้น บัดนี้ คณะกรรมการฝ่ายฝรั่งเศสได้ปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว”⁸ เอกอัครราชทูตไทยคนดังกล่าวยังระบุไว้ว่า ตนได้รับแผนที่จำนวน 50 ชุด และจะได้ส่งแผนที่อย่างละชุดไปยังสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน เบอรลิน ประเทศรัสเซีย และสหรัฐอเมริกา ศาลโลกเห็นว่าข้อความในหนังสือดังกล่าวชี้ว่าเจ้าหน้าที่สยามรับรู้ว่ามีแผนที่ที่ตนได้รับนั้นคือผลงานปักปันเขตแดนที่รัฐบาลสยามได้ “ร้องขอ” ให้ฝ่ายฝรั่งเศสจัดทำให้ตนนั่นเอง ดังนั้นคำโต้แย้งของฝ่ายไทยที่ว่า การส่งแผนที่ไปให้สยามเป็นการกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่สยามไม่ได้ถูกขอให้ตอบรับ หรือได้มีการตอบรับอย่างเป็นทางการเลย จึงฟังไม่ขึ้น อีกทั้งเห็นได้ว่าสยามไม่ได้มีความพยายามที่จะคัดค้านแผนที่เลย จึงเท่ากับเป็นการ

ยินยอมโดยการนิ่งเฉย ดังภาษาละตินว่า “ผู้ที่เงียบเฉยอยู่ย่อมถือว่ายินยอมถ้าเขามีหน้าที่ที่จะพูดและสามารถจะพูดได้”⁹

แผนที่นี้เป็นการจัดทำของฝรั่งเศสแต่เพียงฝ่ายเดียว

จึงไม่มีภาระผูกพันต่อไทย?

ศาลโลกวินิจฉัยว่า ได้เคยมีการส่งแผนที่ภาคผนวก 1 และแผนที่อื่นๆ ให้แก่สมาชิกของคณะกรรมการผสมฝ่ายสยามด้วย ซึ่งแผนที่ภาคผนวก 1 เรียกว่า “ดงรัก - คณะกรรมการปักปันเขตแดนระหว่างอินโดจีนและสยาม” ฉะนั้น หากคณะกรรมการปักปันเขตแดนสยามเห็นว่าตนไม่ได้ยอมรับแผนที่นั้นอย่างเป็นทางการก็น่าจะแสดงการคัดค้าน¹⁰ อีกทั้งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยยังได้ขอพระทัยอัครราชทูตฝรั่งเศส ณ กรุงเทพฯ สำหรับแผนที่เหล่านั้น และได้ทรงขอแผนที่จากอัครราชทูตอีกอย่างละ 15 ชุดเพื่อส่งไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัดต่างๆ ของสยาม¹¹ ประการสำคัญ ศาลโลกเห็นว่า “เจ้าหน้าที่สยามทราบอยู่ว่า แผนที่นี้เป็นผลงานของพนักงานแผนที่ฝรั่งเศสซึ่งเจ้าหน้าที่สยามเองเป็นผู้มอบหมายให้จัดทำขึ้น เจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้ยอมรับแผนที่ภาคผนวก 1 โดยมีได้มีการตรวจสอบโดยตนเองแต่อย่างหนึ่งอย่างใด จึงไม่อาจที่จะอ้างในเวลานี้ได้ว่ามีข้อผิดพลาดอันเป็นการลบล้างความยินยอมที่แท้จริงได้”¹²

ทนายฝ่ายไทยยังได้โต้แย้งว่ามีแต่เจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อยที่ไม่มีความรู้เรื่องแผนที่ที่ได้เห็นแผนที่ต่างๆ ที่ฝรั่งเศสส่งมาให้ และยังไม่รู้อะไรเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร ยิ่งกว่านั้นฝ่ายไทยยังอ้างว่าในสมัยนั้นไม่มีใครในสยามทราบเรื่องราวหรือใส่ใจเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร ในข้อนี้ศาลโลกเห็นว่าคำโต้แย้งของฝ่ายไทยฟังไม่ขึ้นเอาเสียเลย นอกจากข้อมูลเบื้องต้นว่า สมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ทรงเห็นแผนที่แล้ว ยังมีหลักฐานว่าสมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ทรงเห็นแผนที่

การต่างประเทศ สมาชิกสยามในคณะกรรมการผสม และสมาชิกสยามในคณะกรรมการถอดอักษร ผู้ว่าราชการจังหวัดอุษัณห์ (ศรีสะเกษ) ล้วนได้เห็นแผนที่เหล่านี้ คนเหล่านี้ไม่อาจนับว่าเป็นเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อย อีกทั้งเป็นผู้ที่ทราบกันดีว่าสมเด็จพระยาดำรงฯ มีความสนพระทัยเป็นพิเศษในงานปักปันเขตแดน และมีความรู้ในโบราณสถานอย่างลึกซึ้ง พระองค์เองก็เคยเสด็จไปเยี่ยมชมปราสาทพระวิหาร โดยได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากเจ้าหน้าที่ของฝรั่งเศสในฐานะเจ้าภาพผู้มีอำนาจ อธิปไตยเหนือดินแดนบริเวณปราสาทพระวิหาร¹³

อาจมีผู้โต้แย้งว่าในขณะนั้นสยามยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญการทำแผนที่ แต่เราต้องไม่ลืมว่าในขณะนั้น สยามได้ก่อตั้งกรมแผนที่ขึ้นมาแล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 คือในปี พ.ศ. 2428 (ค.ศ. 1885)¹⁴

ศาลโลกยังใช้หลักฐานที่นักวิชาการไทยในปัจจุบันนำมาอ้างสิทธิเหนือปราสาทพระวิหาร มาโต้แย้งทนายฝ่ายไทยในเรื่องที่ว่าในขณะนั้นไม่มีคนไทยรู้เรื่องปราสาทฯ หลักฐานนั้นก็คือ เอกสารที่ฝ่ายไทยเป็นผู้เสนอต่อศาลว่า เมื่อปี พ.ศ. 2442 (ค.ศ. 1899) (9 ปีก่อนจะมีการทำแผนที่ภาคผนวก 1) ปราสาทพระวิหาร “ได้ถูกค้นพบใหม่อีก” โดยกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ และข้าราชการและบุคคลสำคัญในท้องถิ่นอีกประมาณ 15-20 คน¹⁵

เส้นเขตแดนในแผนที่ภาคผนวก 1 ไม่ตรงกับเส้นสันปันน้ำ

ฝ่ายไทยโต้แย้งว่าสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ. 1904 ระบุว่าให้ยึดเส้นสันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดน แต่เมื่อแผนที่ที่ทำออกมาไม่เป็นไปตามสนธิสัญญาไทยจึงไม่มีพันธะผูกพันต้องยอมรับแผนที่นี้ ในประเด็นนี้ ศาลโลกได้ยกการกระทำของฝ่ายไทยที่เกิดขึ้นในภายหลังรัชกาลที่ 5 ขึ้นมาประกอบเพื่อชี้ว่าสยามได้ยอมรับแผนที่ภาคผนวก 1 ในทางพฤตินัย และไม่ได้สนใจที่จะคัดค้านแผนที่นี้แม้ว่าจะมี

โอกาสหลายครั้งก็ตาม กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2477-2478 (ค.ศ. 1934-1935) ประเทศไทยได้ทำการสำรวจอาณาบริเวณนี้ด้วยตนเอง ซึ่งจากการสำรวจก็พบว่า เส้นสันปันน้ำกับเส้นบนแผนที่ไม่ตรงกัน และเมื่อฝ่ายไทยได้จัดทำแผนที่ขึ้นมาเอง โดยแสดงว่าปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตไทย แต่ประเทศไทยก็ยังคงใช้แผนที่ภาคผนวก 1 ตลอดมา ไม่มีผู้โดยกปัญหานี้ขึ้นมาเลย และที่น่าประหลาดใจยิ่งขึ้นก็คือ ในปี พ.ศ. 2480 (ค.ศ. 1937) ในการลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศสเพื่อยืนยันเส้นเขตแดนร่วมที่มีอยู่แล้วอีกครั้งหนึ่ง “กรมแผนที่ของสยามก็ยังคงพิมพ์แผนที่แสดงว่าพระวิหารอยู่ในเขตของกัมพูชาอยู่อีก”¹⁶

ประเทศไทยมีโอกาสขอแก้ไขเส้นเขตแดนที่ผิดพลาดอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) หรือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ไทยต้องคืนดินแดนพระตะบอง เสียมราฐ และจำปาสักให้แก่ฝรั่งเศส ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการประนอม ฝรั่งเศส - สยามขึ้น โดยภาระหน้าที่ประการหนึ่งคือตรวจแก้ไขเส้นเขตแดนซึ่งไทยอาจยกขึ้นมา ซึ่งไทยได้ยื่นคำร้องเกี่ยวกับเส้นเขตแดนในหลายบริเวณด้วยกัน แต่กลับไม่เคยร้องเกี่ยวกับปราสาทพระวิหารเลย แต่กลับยื่นแผนที่ฉบับหนึ่งต่อคณะกรรมการซึ่งแสดงว่าพระวิหารอยู่ในกัมพูชา¹⁷

จากข้อมูลเหล่านี้ทำให้ศาลโลกวินิจฉัยว่า “ประเทศไทยได้ยอมรับเส้นเขตแดนตรงจุดนี้ดังที่ลากไว้บนแผนที่โดยไม่คำนึงว่าจะตรงกันกับเส้นสันปันน้ำหรือไม่”¹⁸ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ศาลโลกตัดสินยอมรับเส้นเขตแดนที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 มากกว่าที่จะยอมรับเส้นสันปันน้ำตามที่ระบุในสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ. 1904 ก็คือ ถึงแม้ว่าไทยและฝรั่งเศสจะได้กำหนดให้เส้นสันปันน้ำเป็นเส้นเขตแดน แต่ทั้งสองฝ่ายก็เห็นว่ายังไม่เพียงพอที่จะยุติปัญหาข้อพิพาทได้อย่างแท้จริง เพราะในขณะนั้นปรากฏว่ามี “ความตึงเครียดที่ทวีขึ้นเรื่อยๆ” ระหว่างสองฝ่าย “เหตุผลดังว่านี้เองทำให้ต้องมีการปักปันเขตแดนและการกำหนดเส้นในแผนที่

ขึ้น" เพื่อให้เกิดความมั่นคงแน่นอนและเป็นที่ยุติกันได้"¹⁹

ในแง่นี้หมายความว่า ศาลเห็นว่าการปักปันเขตแดนคือภาคปฏิบัติของแนวทางที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญานั้นเอง และแม้ว่าเส้นสันปันน้ำจะถูกไล่ไปในการปฏิบัติ แต่ทั้งสองฝ่ายก็ได้ยอมรับการปักปันตามที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 ตลอดมา

นอกจากนี้ ศาลมองว่าการปักปันเขตแดนนั้นเกิดจากการที่คู่ภาคีเห็นว่า "การกำหนดเส้นสันปันน้ำไว้เพียงเท่านั้นคงไม่พอเพียงที่จะทำให้เส้นเขตแดนมีความมั่นคงแน่นอนหรือเป็นที่ยุติได้"²⁰ และ "แต่ก็ไม่มีเหตุผลที่จะให้คิดว่าคู่กรณีได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่เส้นสันปันน้ำโดยเจาะจง เมื่อเปรียบเทียบกับความสำคัญที่เหนือกว่าของการยึดถือเส้นเขตแดนในแผนที่ซึ่งได้ปักปันกันในเวลาต่อมาและเป็นที่ยอมรับแก่คู่กรณี"²¹

เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเส้นเขตแดนระหว่างไทย - ฝรั่งเศสบริเวณเทือกเขาดงรักที่ประมวลมาข้างต้นนี้ หากมองจากทัศนคติของคนในปัจจุบัน บางคนอาจไม่เข้าใจว่าทำไมเรื่องดินแดนและอธิปไตยของชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดนี้เราจึงปล่อยให้ฝรั่งเศสผู้เป็นศัตรูของไทยดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว อีกทั้งยังไม่สนใจที่จะตรวจสอบความถูกต้องอีกด้วย บางคนอาจคิดอยู่ในใจว่าเป็นความเลินเล่อ หรือ "เสียรู้" ของเจ้าหน้าที่และรัฐบาลไทยในสมัยนั้น

แต่สำหรับผู้เขียน เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นปรากฏการณ์ที่ชี้ว่า สำหรับชนชั้นนำไทยในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ พื้นที่บริเวณเทือกเขาดงรัก โดยเฉพาะบริเวณปราสาทพระวิหารนี้ ยังไม่ได้มีความสำคัญชนิดที่ "จะยอมสละชีพเพื่อพิทักษ์ผืนดินไทยทุกตารางนิ้วไว้ให้ได้" ในอดีต เมืองชุมชนเองก็ไม่ได้เป็นเมืองที่มีความสำคัญในแง่ของเศรษฐกิจมากนัก ในแง่ยุทธศาสตร์ทางการทหาร เทือกเขาดงรักก็เป็นปราการกั้นระหว่างสยามกับกัมพูชาที่แข็งแกร่งเสียจนราชสำนักสยามไม่เคย

ต้องกังวลอะไร เหตุนี้เมืองขุขันธ์จึงไม่ได้อยู่ในความสนใจของกรุงเทพฯ มากนัก สิ่งที่น่าสนใจคือ แม้แต่คำวินิจฉัยของศาลโลกก็ยังระบุถึง “การไม่เห็นความสำคัญ” ของเขตแดนบริเวณนี้ในยุคสมัยนั้นไว้ด้วย:

...ศาลนี้ยังมีความเห็นว่า การอ้างข้อเท็จจริง [โดยฝ่ายไทย] ที่ว่า ไม่มีบุคคลใดในประเทศไทยสมัยนั้นได้ตระหนักถึงความสำคัญของปราสาทพระวิหารหรือเอาใจใส่สนใจในเรื่องนี้ ย่อมไม่มีผลที่จะรับฟังได้ในข้อกฎหมาย คู่กรณีจึงไม่มีสิทธิเรียกร้องให้มีการปรับปรุงเส้นเขตแดนใหม่ โดยเหตุผลเพียงว่าบริเวณเขตแดนนั้นได้กลับมีความสำคัญขึ้น ซึ่งไม่เป็นที่ทราบหรือสงสัยกันในขณะที่ทำการกำหนดเขตเส้นแดน²²

คำพิพากษากับปัญหาพื้นที่ทับซ้อน

ประเด็นสำคัญที่มีการถกเถียงกันอีกก็คือ คำวินิจฉัยของศาลโลกได้ยอมรับเส้นเขตแดนที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 หรือไม่ เพราะหากยอมรับก็เท่ากับว่าพื้นที่ 4.6 ตารางกิโลเมตรที่ฝ่ายไทยกล่าวว่าเป็นพื้นที่ทับซ้อน (overlapping zone) หรือบ้างก็ว่าเป็นของไทยเลยนั้น ย่อมถูกรวมอยู่ในเขตอำนาจอธิปไตยของกัมพูชาด้วย

ในเรื่องนี้ สมปอง สุจริตกุล กล่าวว่า “คำฟ้องของกัมพูชาระบุเฉพาะอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ที่ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ มีอาจขยายให้กว้างออกไปนอกพื้นที่จนครอบคลุมเขาพระวิหารซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาตองรัก... คำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจึงจำกัดเฉพาะภายในรอบคำร้องที่กัมพูชายื่นฟ้องโดยไม่อาจขยายพื้นที่นอกเหนือจากบริเวณที่ตั้งของปราสาท”²³

ประเด็นนี้ผู้เขียนได้ยกมาให้เห็นข้างต้นแล้วว่า ในคำฟ้องของกัมพูชา 5 ข้อ สารของข้อ 1) ขอให้ศาลโลกพิพากษาและตัดสินว่าแผนที่ภาคผนวก 1 มี

ลักษณะเป็นสนธิสัญญาอย่างหนึ่ง ข้อ 2) เส้นเขตแดนระหว่างกัมพูชากับไทยในเขตพิพาทกันในบริเวณปราสาทพระวิหาร คือเส้นเขตแดนที่ลากไว้บนแผนที่ภาคผนวก 1 ฉะนั้น จึงชัดเจนว่ากัมพูชาได้ร้องขอให้ศาลโลกตัดสินยอมรับเส้นพรมแดนในแผนที่ด้วย ซึ่งจะครอบคลุมพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร

ขณะที่บรรคัต อูรรรณโณ ตระหนักถึงประเด็นนี้เป็นอย่างดี แต่บรรคัตตีความว่าศาลไม่ได้รับรองว่าแผนที่ภาคผนวก 1 มีสถานะทางกฎหมายเท่ากับสนธิสัญญา และไม่ได้รับรองเส้นเขตแดนที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 ด้วย โดยบรรคัตได้อ้างอิงคำพิพากษาที่ว่า “คำแถลงสรุปข้อที่หนึ่งและข้อที่สองของกัมพูชาที่ขอให้ศาลพิพากษาชี้ขาดในเรื่องสภาพทางกฎหมายของแผนที่ภาคผนวก 1 และในเรื่องเส้นเขตแดนในอาณาบริเวณที่พิพาท จะรับฟังได้ก็แต่เพียงในฐานะที่เป็นการแสดงเหตุผล และมีใช่เป็นข้อเรียกร้องที่จะต้องกล่าวถึงในบทปฏิบัติการของคำพิพากษา”²⁴ บรรคัตจึงสรุปว่า “ศาลไม่ได้พิพากษาให้ตามคำขอ โดยศาลให้เหตุผลว่า คำขอ 2 ข้อนี้เป็นเพียงเหตุผลที่จะนำไปสู่การสรุปสนับสนุนคำขอข้อ 3 - ข้อ 5 เท่านั้น ดังนั้นในทางกฎหมายจึงต้องถือว่าศาลไม่ได้พิพากษารับรองแผนที่ที่กัมพูชาอ้างว่าถูกต้องหรือมีสถานะทางกฎหมายอย่างใด ทั้งไม่ได้พิพากษาให้ใช้เส้นเขตแดนที่ปรากฏบนแผนที่ที่กัมพูชาอ้าง แต่ศาลพิพากษาให้เป็นคุณแก่คำขอของกัมพูชา 3 ข้อสุดท้าย...”²⁵

อย่างไรก็ตาม การตีความประเด็นสถานะทางกฎหมายของแผนที่ภาคผนวก 1 และเส้นเขตแดนตามที่ปรากฏในแผนที่นั้น ยังไม่อาจยุติลงได้ง่าย ๆ William Roth อาจารย์ด้านกฎหมายระหว่างประเทศ คณะนิติศาสตร์ จุฬาฯ เห็นว่า การที่ศาลโลกมีคำพิพากษาให้เป็นคุณแก่คำขอของกัมพูชาใน 3 ข้อสุดท้าย ก็เท่ากับว่าได้ยอมรับเส้นเขตแดนที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 ด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเอาพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตารางกิโลเมตรไว้ในเขตอำนา

อธิปไตยของกัมพูชานั้นเอง²⁶

หากพิจารณาคำพิพากษาของศาลโลกอย่างละเอียด จะพบว่าศาลโลกได้กล่าวถึงสถานะของแผนที่และเส้นเขตแดนในภาคผนวก 1 ไว้ดังนี้

ศาลจะสามารถวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับอธิปไตยเหนือบริเวณพระวิหารได้ก็ต่อเมื่อได้ตรวจสอบแล้วว่าเส้นเขตแดนนั้นคือเส้นใด²⁷

ศาลมีความเห็นว่าประเทศไทยใน ค.ศ. 1908-09 ได้ยอมรับแผนที่ในภาคผนวก 1 ว่าเป็นผลงานของการปักปันเขตแดนและด้วยเหตุนี้ จึงได้รับรองเส้นบนแผนที่ว่าเป็นเส้นเขตแดนอันเป็นผลให้พระวิหารตกอยู่ในดินแดนกัมพูชา ศาลมีความเห็นต่อไปว่า เมื่อพิจารณาโดยทั่วๆ ไป การกระทำต่อๆ มาของไทยมีแต่ยืนยัน และชี้ให้เห็นชัดถึงการยอมรับแต่แรกนั้น และการกระทำของไทยในเขตท้องที่ที่ไม่พอเพียงที่จะลบล้างข้อนี้ได้ คู่กรณีทั้งสองฝ่าย โดยการประพฤติปฏิบัติของตนเองได้รับรองเส้นแผนที่นี้ และดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นการตกลงให้ถือว่าเส้นนี้เป็นเส้นเขตแดน²⁸

ศาลมีความเห็นว่าการยอมรับแผนที่ภาคผนวก 1 โดยคู่กรณี เป็นผลให้แผนที่นั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับความตกลงโดยสนธิสัญญา และกลายเป็นส่วนหนึ่งของความตกลงนั้น²⁹

ไม่มีเหตุผลที่จะให้คิดว่าคู่กรณีได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่เส้นสันปันน้ำโดยเจาะจง เมื่อเปรียบเทียบกับความสำคัญที่เหนือกว่าของการยึดเส้นเขตแดนในแผนที่ซึ่งได้ปักปันกันในเวลาต่อมาและเป็นที่ยอมรับแก่คู่กรณี ทั้งนี้ เพื่อให้เรื่องได้เป็นที่ยุติกันไป ฉะนั้นอาศัยหลักในการตีความสนธิสัญญา ศาลจึงจำต้องลงความเห็นให้ถือเส้นเขตแดนตามแผนที่ของบริเวณพิพาท³⁰

ท่าทีของไทยในอนาคต

จากข้อความข้างต้นจึงเห็นได้ว่าศาลโลกได้ยอมรับเส้นเขตแดนตามที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 อย่างชัดเจน (แต่ศาลได้หลีกเลี่ยงที่จะไม่ระบุไว้ในบทปฏิบัติการของคำพิพากษา [นี่เป็นประเด็นน่าสนใจว่าทำไม?]) เพราะหากไม่ยอมรับเส้นเขตแดนนี้ก็จะปราศจากพื้นฐานสำหรับการตัดสินว่าดินแดนที่ตั้งปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตกัมพูชา จึงเห็นได้ว่าข้อความในคำพิพากษาเป็นพื้นฐานที่ฝ่ายกัมพูชาอาจใช้เป็นข้อได้เปรียบทางกฎหมายในอนาคตได้หากไม่สามารถแก้ไขข้อพิพาทกับไทยด้วยวิธีทางการทูต

ขณะที่รัฐบาลกัมพูชาต้องการเข้ามาบริหารจัดการมรดกโลกขึ้นใหม่ของตนเพื่อการท่องเที่ยวต่อไป แต่ติดปัญหาว่าไทยและกัมพูชายังไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะจัดการกับปัญหาปราสาทพระวิหารอย่างไร เพราะคนไทยจำนวนไม่น้อยยังเชื่อว่าพื้นที่ที่ปราสาทพระวิหารเป็นของไทยอยู่ และกลายมาเป็นกระแสดังนี้ที่ทำให้การเจรจาใดๆ ระหว่างสองประเทศเป็นไปได้ยากยิ่ง ฉะนั้น กัมพูชาอาจหาทางออกด้วยการยื่นขอให้ศาลโลกตีความคำพิพากษาปี พ.ศ. 2505 เพื่อกำหนดการปฏิบัติที่เป็นจริงตามคำพิพากษา ด้วยมาตรา 60 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไม่ได้กำหนดระยะเวลาว่าต้องยื่นเมื่อใด โดยการยื่นนี้ไม่ต้องจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากฝ่ายไทย กัมพูชาสามารถดำเนินการโดยลำพังได้ จึงเป็นไปได้ว่ากัมพูชาอาจขอให้ศาลโลกตีความว่า คำพิพากษาปี พ.ศ. 2505 มีคำตัดสินเกี่ยวกับเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชาที่ปรากฏในแผนที่ภาคผนวก 1 ว่าอย่างไรแน่ คำถามคือ เราพร้อมที่จะรับมือกับการต่อสู้ทางกฎหมายในเรื่องนี้แค่ไหน อย่างไร

อันที่จริง ก่อนหน้าที่จะเกิดปัญหาการจดทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ทั้งฝ่ายกัมพูชาและไทย ได้ทำความตกลงที่จะจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทพระวิหารร่วมกันแล้ว ซึ่งจะไม่กระทบต่ออธิปไตยของไทยเหนือพื้นที่

โดยรอบ เช่น ในสมัยทักษิณ ไทย-กัมพูชาได้ตกลงกันว่าจะดำเนินโครงการพัฒนา
ร่วมปราสาทพระวิหารให้เข้ากับโครงการในกรอบอื่นๆ เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือ
มือเศรษฐกิจประเทศลุ่มแม่น้ำอิระวดี เจ้าพระยา แม่โขง (ACMECS) ตลอดจนจะ
แก้ไขปัญหาการตั้งร้านค้าที่ไร้ระเบียบ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเก็บทุ่นระเบิด
ต่อมาในสมัยรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะร่วมมือกันต่อไป
โดยจะมีโครงการนำร่อง เช่น ตกลงให้มีหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบูรณะ
ฟื้นฟูโบราณสถานแก่นักศึกษาและผู้เชี่ยวชาญกัมพูชาในประเทศไทยในอนาคตอัน
ใกล้ นอกจากนี้ ไทยยังตกลงตามคำเชิญของกัมพูชาที่จะเป็นสมาชิกของคณะ
กรรมการประสานงานระหว่างประเทศ (International Coordinating Committee;
ICC-Preah Vihear) ซึ่งจะจัดตั้งขึ้นเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาปราสาทพระ
วิหารอย่างยั่งยืน³¹ ในแง่นี้หมายความว่า แม้ว่าในทางกฎหมายเราได้สูญเสียปราสาท
พระวิหารไปแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติไทยยังสามารถมีบทบาทในการบริหารจัดการ
การเหนือปราสาทพระวิหารได้อยู่ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่จะได้รับการ
พัฒนาไปด้วย

นอกจากนี้ ในส่วนของพื้นที่ 4.6 ตารางกิโลเมตรที่ทั้งสองฝ่ายอ้างสิทธิ์ทับ
ซ้อนกันนั้น การเอาชนะกันด้วยกำลังทางทหาร ย่อมเป็นทางเลือกที่ไม่ชาญฉลาด
เอาเสียเลย เพราะอย่างดีที่สุด ไทยก็คงยึดครองได้ชั่วคราวเท่านั้น แต่นานาชาติจะ
ไม่มีใครเอาด้วยกับเรา และความขัดแย้งจะต้องถูกนำเข้าสู่สหประชาชาติ เพื่อ
ตัดสินทางด้านกฎหมายในที่สุด ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องกลับไปอิงกับคำพิพากษา
ศาลโลกปี พ.ศ. 2505 นั่นหมายความว่า ต่อให้ต้องการยุติความขัดแย้งด้วยวิธีการ
ทางทหาร แต่ก็ต้องจบลงด้วยวิธีการทางกฎหมาย ฉะนั้น หากฝ่ายไทยไม่มีความ
มั่นใจที่จะได้รับชัยชนะทางด้านกฎหมายเสียแล้ว การยึดมั่นในวิธีการทางทูตและ
การร่วมมือกันพัฒนาพื้นที่พิพาททั้งหลายจึงน่าจะเป็นหนทางที่ทำให้ไทยสูญเสีย

น้อยที่สุด ขณะเดียวกันกระแสสังคมก็ควรเอื้ออำนวยให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการ ปักปันเขตแดนสามารถปฏิบัติงานต่อไปได้โดยไม่รู้สึกกดดันว่าจะถูกกล่าวหาว่า “ไม่รักชาติ”

กระนั้นก็ตาม ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างไทยและกัมพูชาจะเป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีในระดับผู้นำและความรู้สึกที่ดีต่อกัน ในหมู่ประชาชนเท่านั้น แต่กระแสนิยมที่ดำรงอยู่ทั้งในไทยและกัมพูชาในปัจจุบัน ได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญของความพยายามแก้ไขข้อพิพาทและความร่วมมือใน อนาคตระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศอย่างเห็นได้ชัด คำสัมภาษณ์ของอดีตรัฐมนตรี เดช บุญนาค ถึงเหตุผลที่ทำให้ท่านตัดสินใจลาออก น่าจะเป็นตัวบ่งชี้ที่ดี “ด้วยจะมี การดำเนินการเจรจาในลักษณะที่ยากจะเป็นไปได้ ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามก็จะตรา หน้ารัฐมนตรีและกระทรวงการต่างประเทศว่า ขายชาติ อย่างนี้เป็นต้น”³² ขนาดคน เช่น เดช บุญนาค ยังกลัวจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคนขายชาติ ปัญหาเขตแดนไทย- กัมพูชาจึงเป็นของร้อนที่หากคนมารับผิดชอบได้ยากนัก ขณะเดียวกัน ปัญหานี้นับ ว่าจะร้อนแรงมากขึ้นทุกที และได้ขยายไปสู่จุดอื่นๆ ของพรมแดนไทย-กัมพูชาแล้ว

แม้เราจะรู้ดีว่าการจัดทำแผนที่ภาคผนวก 1 โดยฝ่ายฝรั่งเศสมีข้อผิดพลาด อยู่หลายจุด ไทยก็จำเป็นต้องยอมรับว่าเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคำตัดสินของ ศาลโลกได้แล้ว และในช่วง 46 ปีที่ผ่านมาไทยก็ไม่ได้มีความพยายามที่จะกระทำ อะไรเลย แม้ว่าเราจะเคยตั้งข้อสงวนสิทธิ์ที่จะขอทบทวนคำพิพากษาศาลโลกที่มี กำหนดระยะเวลา 10 ปี แต่ไทยก็ปล่อยให้มันผ่านไปโดยไม่ทำอะไร³³ ฉะนั้นหน ทางที่จะทำให้ไทยยังรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของปราสาทพระวิหาร หรือไม่ได้รู้สึกว่ ตนได้สูญเสียไปอย่างสิ้นเชิงก็คือ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกัมพูชาและพัฒนาร่วมกัน

ท้ายที่สุด ผู้เขียนหวังว่าตนคงไม่ถูกโจมตีด้วยข้อหาต่างๆ ว่ากำลัง “ขาย ชาติ” เพียงเพราะเห็นต่างจากกระแสสังคมส่วนใหญ่ บทความชิ้นนี้วางอยู่บนความ

เชื่อว่า หากเราจะต่อสู้เรียกร้องเรื่องใด เราจำเป็นต้องตระหนักถึงข้อได้เปรียบ - เสียเปรียบ และความพร้อมของเราให้มากที่สุด ความรู้สึกรักชาติอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการแก้ไขปัญหาคือพิพาทที่มีความซับซ้อนอย่างยิ่ง อีกทั้งยังทำให้เราหลงละเมอไปว่าเราสามารถจะ "เรียกคืน" ดินแดนต่างๆ กลับมาได้โดยง่าย ซึ่งหากพบภายหลังว่าความฝันนั้นไม่อาจเป็นจริงได้แล้ว เราคงต้องมี "การสังเวชพะ รับบาป" อย่างที่สังคมไทยมักกระทำกันตลอดมา

เชิงอรรถ

¹ คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, แปลโดยกระทรวงการต่างประเทศ (พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 51

² Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: A History of a Geo-body of Siam* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 1994)

³ ดู คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, หน้า 9

⁴ ใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสาร "ลับที่สุด" ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), หน้า 105 ระบุว่าสนธิสัญญาลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1905 (ในขณะที่คำพิพากษามันจริงระบุว่า 1904) ซึ่งจุดนี้น่าจะเป็นความผิดพลาดเนื่องจากความเร่งรีบตีพิมพ์และวางจำหน่ายในช่วงเวลาที่กรณีปราสาทพระวิหารกำลังเป็น "ประเด็นร้อน" (กรกฎาคม 2551) หากสนใจคำพิพากษามันจริง สามารถดาวน์โหลดได้จาก <http://www.icj-cij.org/docket/files/45/4871.pdf> - ฟ้าเดียวกัน

⁵ ดู คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, หน้า 26-28

⁶ แผนที่ที่จัดทำขึ้นตามสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศส พ.ศ. 2447 มีด้วยกันทั้งหมด 11 ฉบับ โดยฝ่ายไทยมอบหมายให้ทีมสำรวจฝรั่งเศสจัดทำเองโดยลำพังทั้งหมด

⁷ ดู คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, หน้า 29

⁸ เพิ่งอ้าง, หน้า 30 (เน้นโดยผู้เขียน)

⁹ เพิ่งอ้าง, หน้า 29-30 (เน้นตามต้นฉบับเดิม)

¹⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 31

¹¹ เพิ่งอ้าง, หน้า 32

¹² เพิ่งอ้าง, หน้า 36

¹³ เพิ่งอ้าง, หน้า 33

¹⁴ Thongchai Winichakul, *Siam Mapped*, p. 119.

¹⁵ คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, หน้า 35

¹⁶ เพิ่งอ้าง, หน้า 37

¹⁷ เพิ่งอ้าง, หน้า 39

¹⁸ เพิ่งอ้าง, หน้าเดียวกัน

¹⁹ เพิ่งอ้าง, หน้า 48-49

²⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 48

²¹ เพิ่งอ้าง, หน้า 49-50

²² เพิ่งอ้าง, หน้า 34

²³ "ข้อวิจารณ์จาก ศ.ดร.สมปอง สุจริตกุล," ใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสาร "ลับที่สุด" ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551, หน้า 360

²⁴ คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, หน้า 50 (เน้นโดยผู้เขียน)

²⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสาร "ลับที่สุด" ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551, หน้า 33

²⁶ William Roth, "Temple Dispute," *Bangkok Post*, 22 July 2008.

²⁷ คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, หน้า 16

²⁸ เพิ่งอ้าง, หน้า 45 (เน้นโดยผู้เขียน)

²⁹ เพิ่งอ้าง, หน้า 47

³⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 50 (เน้นโดยผู้เขียน)

³¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เอกสาร "ลับที่สุด" ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551, หน้า 255, 261

³² "สัมภาษณ์พิเศษ 'เดช บุญนาคว วัฒนศิริ 39 วัน'" มติชน, 15 กันยายน 2551

³³ นี่เป็นประเด็นที่สมปอง สุจริตกุล ใช้เพื่อคัดค้านการที่รัฐบาลไทยลงนามในแถลงการณ์ร่วมกับกัมพูชา และถูกอ้างอิงต่อมาอย่างกว้างขวางโดยสื่อในประเทศ ซึ่งไม่สนใจที่จะตรวจสอบความถูกต้องด้านกฎหมายด้วยตนเอง

ความเป็นลาวและเขมรในวัฒนธรรมไทย

พวงทอง ภวัครพันธุ์*

หากถามคนไทยว่าในบรรดาเพื่อนบ้านของไทยทั้งหมด คนไทยรู้สึกสนิทสนมและชื่นชอบใครมากที่สุด เชื่อแน่ว่าคนส่วนใหญ่ต้องเลือกลาว ไม่เช่นนั้นเราคงไม่ยกระดับฐานะของลาวให้มาเป็น “บ้านพี่เมืองน้อง” กับไทยเป็นแน่ (แม้ว่าลาวจะอยู่ในสถานะน้องตลอดกาลก็ตาม) ส่วนหนึ่งเป็นเพราะภาษาที่ใกล้เคียงกัน พูดจากรู้เรื่องโดยไม่ต้องมีล่ามให้วุ่นวาย อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยก็มีบรรพบุรุษเป็นคนลาว อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะอุปนิสัยของคนลาวที่คนไทยมักจะมองว่าไม่มีพิษมีภัย ว่องไว ซื่อ ฯลฯ ซึ่งแตกต่างจากข้างบ้านที่ชื่อว้า เขมรหรือกัมพูชา ที่คนไทยมักมองว่าเป็นพวกไว้ใจไม่ได้ ชอบแทงเราข้างหลัง และความรู้สึกนี้ได้ถูกตอกย้ำผ่านคนไทยรุ่นแล้วรุ่นเล่าด้วยเรื่องพระยาละแวก

ในขณะที่คนไทยชื่นชอบน้องลาวมากกว่าคนเขมร มีความสนิทชิดเชื้อกับลาวมากกว่า แต่ในทางวัฒนธรรม เรากลับเห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมลาวในวัฒนธรรมไทยน้อยมาก นอกจากการแพร่กระจายของอาหารอีสาน (ลาว) ประเภทข้าวเหนียวส้มตำ ไก่ย่าง ลาบ น้ำตก ที่กลายมาเป็นอาหารประจำชาติของไทยไปแล้วนี้ (แต่นี้เป็นวัฒนธรรมในระดับ “ชาวบ้าน” ที่ต่างจากกรณีเขมรที่กำลังจะกล่าวถึงนี้) เราแทบนึกไม่ออกว่าไทยชื่นชมและรับเอาวัฒนธรรมอะไรของลาวเข้ามาบ้าง ในทางตรงกันข้าม อิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรกลับมีอยู่อย่างกว้างขวางในวัฒนธรรมไทย อีกทั้งยังเป็นวัฒนธรรมที่คนชั้นสูงของสยามประเทศเป็นผู้รับเข้ามา หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ วัฒนธรรมเขมรถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมชั้นสูง (high culture) นั่นเอง

---

* ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แม้ว่าราชสำนักอยุธยาจะสามารถยกทัพไปตีอาณาจักรนครศรีวัตได้สำเร็จในคริสต์ศตวรรษที่ 15 แต่เป็นที่ทราบกันดีว่าราชสำนักสยามมองไปที่ราชสำนักเขมรในฐานะต้นแบบของวัฒนธรรมราชสำนัก ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในราชพิธีต่างๆ ซึ่งยังปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบัน ภาษาที่ใช้ในราชสำนักหรือราชศัพท์ล้วนเป็นภาษาเขมร วรรณกรรมรามเกียรติ์ที่มีต้นกำเนิดในอินเดียเข้าสู่สยามผ่านกัมพูชา การเล่นโขน ซึ่งถือเป็นศิลปะที่ในอดีตบริโภคนิยมของคนชั้นสูงเท่านั้น ก็รับมาจากกัมพูชา รวมทั้งอักษรไทย ที่เราเข้าใจกันว่าพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้ประดิษฐ์ แท้ที่จริงเป็นการเอากักษรเขมรมาปรับให้ง่ายขึ้น (simplify) นั่นเอง แต่ข้อเท็จจริงเหล่านี้กลับไม่ได้รับการยอมรับ (recognize) จากคนไทย ไทยไม่เพียงไม่ยอมรับ แต่ยังมีกระบวนการสร้างมายาภาพ (myth) อันใหม่ขึ้นมาเพื่อปฏิเสธความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมเขมร ด้วยการบอกว่าขอมไม่ใช่เขมร ขอมเป็นผู้สร้างนครวัด แต่ไม่ใช่เขมร¹ ดูเหมือนคนไทยยุคใหม่จะทำให้ยากจะยอมรับได้ว่า เขมรที่ยากจนชั้นแค้นบ้านเมืองเต็มไปด้วยสงคราม อดอยาก จะสามารถมีอารยธรรมที่เก่าแก่และยิ่งใหญ่เช่นนครวัดได้ ไม่เพียงเท่านั้น เราพยายามทำวัฒนธรรมเขมรให้เป็นของไทย (Thai-ization)

ในสมัยรัชกาลที่ 4 อันเป็นเวลาที่สยามกำลังเผชิญกับการขยายอำนาจของอาณานิคมตะวันตก ฤๅนโยบายประการหนึ่งที่ราชสำนักใช้เพื่อดำเนินการอำนาจของตะวันตกก็คือ การทำให้ตะวันตกเห็นว่าสยามเป็นประเทศเก่าแก่ มีอารยธรรมและประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริว่า เขมรมีปราสาทศิลามากมาย จึงนำไปริ้วมาประดับไว้ที่กรุงเทพฯ บ้าง “ก็จะเป็นเกียรติยศไปภายหน้า” ฝ่ายขุนนางสยามจึงออกไปตระเวนดูและถวายรายงานเข้ามาว่า พบปราสาทไพศัตพรหมที่เมืองเสียมราฐ มีอยู่ 2 ปราสาท ขนาดไม่ใหญ่จนเกินไป พอจะรื้อถอนมาไว้ที่กรุงเทพฯ ได้ คือสูง 6 วา รัชกาลที่ 4 จึงมีดำรัสให้

เกณฑ์ไพร่พลเมืองพระตะบอง เสียมราฐ และพนมสกล ไปรื้อปราสาทนั้นมา แต่ไพร่พลเหล่านั้นก็ต้องประสบกับการต่อต้านจากชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้ขุนนางบาดเจ็บและล้มตายไปหลายคน เมื่อเหตุการณ์นี้รู้ถึงพระกรณของรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงมีคำสั่งให้ส่งกำลังตามจับพวกผู้ร้ายเขมรเหล่านั้นมาชำระความและจัดการรื้อปราสาททั้ง 2 หลังนั้นมาให้ได้ แต่ปรากฏว่าบรรดาเสนาบดีได้เข้าชื่อกันทำเรื่องทัดทาน ดังปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารว่า:

ปราสาทศิลาที่เมืองเขมรนั้น กษัตริย์แต่โบราณให้ทำไว้เพื่อจะเป็นเกียรติยศติดแผ่นดินของท่านอยู่ ของอันนี้ก็ช้านานมาจนไม่ทราบว่าจะทำมาได้ที่ร้อยกี่พันปี ถ้าจะไปรื้อลง คนทุกวันนี้กำลังที่จะยกก็ยังไม่ไหว ศิลาก้อน 1 ก้อนใหญ่ๆ ถ้ารื้อลงแล้วเอาเข้ามาปรับปรุงทำขึ้นไม่ได้ ก็จะต้องเสียพระเกียรติยศไป หรือมีเหตุขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งเหมือนครั้งนี้ก็เป็นที่จะให้เสื่อมเสียเกียรติยศมากไปอีก ขอพระราชทานให้ทรงพระราชดำริก่อน²

รัชกาลที่ 4 จึงทรงล้มเลิกพระราชดำริดังกล่าว และสั่งให้มีการก่อสร้างแบบจำลองพระนครวัดขึ้นในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดารามแทน

จะโดยรู้ตัวหรือยอมรับหรือไม่ก็ตาม ความชื่นชมในศิลปะ-วัฒนธรรมเขมรยังคงสืบเนื่องในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน ย้อนหลังกลับไปเมื่อต้นปี พ.ศ. 2531 ได้มีการเคลื่อนไหวโดยกลุ่มนักวิชาการ ศิลปิน และสื่อมวลชน เรียกร้องให้สถาบันศิลปะแห่งชาติ คืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้แก่ประเทศไทย³ ทับหลังนี้เป็นส่วนหนึ่งของประตูทางเข้าปราสาทหินพนมรุ้ง จ.บุรีรัมย์ การเรียกร้องเกิดขึ้นในปีที่กำลังจะมีพิธีเปิดอุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทหินพนมรุ้ง หลังจากได้ทำการบูรณะอยู่หลายปี โดยจะมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นองค์ประธานในพิธี แต่การบูรณะยอมไม่ส่งมอบหากไม่สามารถนำทับหลังกลับมาประดับในที่เดิมได้ เมื่อสืบเสาะได้ว่าทับหลังไปปรากฏตัวอยู่ที่ซิดาโก ซึ่งเชื่อกันว่าได้ถูกลักลอบเอาออก

นอกประเทศไทยไปตั้งแต่ในช่วงสงครามเวียดนาม โดยใช้เครื่องบินของกองทัพ
อากาศสหรัฐฯ ที่ประจำการอยู่ในไทยมากมายเป็นช่องทางลักลอบขนส่ง และเชื่อกันว่าวัตถุโบราณจำนวนมากในไทยก็ถูกขนถ่ายออกไปนอกประเทศด้วยวิธีนี้ จึงได้
มีความพยายามที่จะต่อรองเพื่อขอทับหลังคืนมาให้ทันพิธีเปิด แต่กว่าสถาบันศิลปะ
แห่งชาติจะคืนทับหลังให้แก่ไทย โดยแลกกับโบราณวัตถุชิ้นอื่น พิธีเปิดก็ผ่านพ้น
ไปแล้ว

สิ่งที่น่าสนใจของการรณรงค์ครั้งนี้คือ ข้อความที่ปรากฏในการเรียกร้อง
ต่อชาวอเมริกันก็คือ ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์คือ “มรดกทางวัฒนธรรมของ
ไทย” (Thai cultural heritage) “สมบัติล้ำค่าของชาติไทย” (Thai national
treasure) เน้นอนว่าตัวทับหลังฯ และปราสาทหินพนมรุ้ง ย่อมต้องเป็นของประเทศ
ไทย อยู่ใต้อำนาจอธิปไตยของไทยอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ในแง่ของวัฒนธรรม เรา
ปฏิเสธไม่ได้ว่าปราสาทหินพนมรุ้งเป็นศิลปะที่ได้อารยธรรมเขมร โดยตัวปราสาทที่
มีรูปทรงดังที่ปรากฏในปัจจุบันสร้างขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 11 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของ
กษัตริย์สุริยวรมันที่ 1 (ค.ศ. 1001-1050) ฉะนั้น ในเวลาที่สังคมไทยชื่นชมในมรดก
ทางวัฒนธรรมของชาติไทยนั้น โดยไม่รู้ตัว มรดกอันเก่าแก่ของไทยมักมีอิทธิพลของ
ศิลปะ-วัฒนธรรมเขมรแทรกซึมอยู่ด้วยเสมอ

ความสำคัญที่คนไทยมีให้แก่ปราสาทหินพนมรุ้งนั้นยังเกี่ยวพันกับการที่ไทย
แพ้คดีปราสาทพระวิหารในปี พ.ศ. 2505 อีกด้วย กล่าวคือ ในทศวรรษ 2500
ปราสาทหินพนมรุ้ง รวมทั้งปราสาทหินพิมาย จ.นครราชสีมา อันเป็นสถาปัตยกรรม
ที่ได้รับอิทธิพลของอารยธรรมเขมรเช่นกัน ยังไม่ได้เป็นที่รู้จักหรือสนใจจากคนใน
ภาคอื่นเท่าไรนัก ผู้คนส่วนใหญ่ที่เดินทางไปสักการะเทวสถานทั้งสองมักเป็นผู้คน
ในภาคอีสาน แต่หลังจากไทยแพ้คดีปราสาทพระวิหาร เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรของ
ไทยจึงได้เริ่มหันมาให้ความสนใจปราสาทต่างๆ ในภาคอีสาน ยกกระต๊ابให้เป็นมรดก

ของชาติไทย ฉะนั้น ในปี พ.ศ. 2507 การบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทหินพิมายจึงเริ่มขึ้น และเมื่อเสร็จสมบูรณ์ จึงเริ่มโครงการบูรณะปราสาทหินพนมรุ้งในปี พ.ศ. 2514 และในช่วงทศวรรษ 2510 เมื่อสงครามเวียดนามลุกลามเข้าสู่กัมพูชา ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเยี่ยมชมนครวัดได้ การท่องเที่ยวของไทยจึงถือโอกาสนี้ส่งเสริมให้ปราสาทหินทั้งสองเป็นทางเลือกใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวแทนนครวัด

เชิงอรรถ

¹ Charnvit Kasetsiri, "Thailand-Cambodia: A Love-Hate Relationship," *Kyoto Review of Southeast Asia*. 3 (March 2003).

² ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. คลังวิทยา, 2506, หน้า 559-570, 573-574.

³ ข้อมูลเรื่องการเรียกร้องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์นี้นำมาจาก Charles F. Keyes, "The Case of the Purloined Lintel: the Politics of Khmer Shrine as a Thai National Treasure," in Craig J. Reynold, *National Identity and Its Defenders: Thailand, 1939-1989*. Monash Papers on Southeast Asia No. 25, 1991: 261-292.

พัฒนาครั้งที่ 4

ขบถ

ร.ศ. 121

พัฒนาครั้งที่ 4

เดช บุนนาค

เดช บุนนาค

TOYOTA

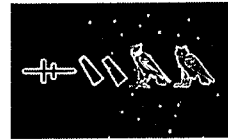

มูลนิธิหอสมุดประชาชน

พวงทอง ภาวิศพันธุ์

27

ความเป็นลาวและเขมรในวัฒนธรรมไทย

สยาม SIAM

ประเทศของเราเลือกเชื้อชาติเชื้อ

ไทย/ไท ลาว คนเมือง คนอีสาน มอญ เขมร กูย แต่จิว
 แคะ กวางตุ้ง ชกเกี้ยน ไทหล้า จาม ขวา มลายู ชาโก
 มอแกน ทมิฬ ปาทาน ชิกซ์ เปอร์เซีย อาหรับ ฮ่อ พวน
 ไทดำ ผู้ไท ชิ่น ยอง โส้ เวียดนาม ลัวะ ม้ง เย้า กะเหรี่ยง
 ประหล่อง มูเซอ อะข่า กำมู มลาบรี ชอง บรู ญัฮกุร
 ฝรั่ง (ชาติต่างๆ) แขก (ชาติต่างๆ) ลูกผสม/ลูกครึ่งต่างๆ
 อีกมากมายกว่า 50 ชาติพันธุ์ ฯลฯ

A Modern Nation

www.petitiononline.com/SIAM2008/petition.html

www.petitiononline.com/siam2007/petition.html

เลขอนุญาต ที่ ศ. ๒/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๒/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

- ตามที่ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์
ได้ขออนุญาตจัดตั้ง มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
๑. ส่งเสริมการจัดทำคำภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย
  ๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่นักวิชาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ทั่วราชอาณาจักร
  ๓. ส่งเสริมการเรียนเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสาร
ทางวิชาการออกตีพิมพ์
  ๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
  ๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งและ
ข้อบังคับของกรรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชร เขี่ยมโรติ)
อธิบดีกรมการศาสนา

จัดโดย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย,
บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด

ร่วมกับ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มวล.,
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มธ.,
สถาบันไทยคดีศึกษา มธ., หลักสูตรควบตรีโท ด้านการบัญชีและบริหารธุรกิจ
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มธ., สมาคมจดหมายเหตุสยาม และ กองทุนจิตร ภูมิศักดิ์,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, สถาบันทักษิณคดีศึกษา มท.,
วิทยาลัยนานาชาติปริ๊ดี พนมยงค์ มธ., ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร